

REKONSTRUKCIJA DUBROVAČKIH LAZARETA

Uspješno obnovljen povijesni kompleks iz 17. stoljeća

PRIPREMILA:
Anđela Bogdan

Završeni su građevinski radovi na obnovi kompleksa kulturne baštine, koji su se izvodili u sklopu interdisciplinarnoga projekta "Lazareti – kreativna četvrt Dubrovnika", kojima je, uz pomoć EU fondova, završena obnova svih deset lađa u sklopu povijesnoga kompleksa izgrađenog u 17. stoljeću

Uvod

Nekadašnji karantenski sklop Lazareta, smješten na tzv. Pločama, istočno od dubrovačke gradske jezgre, nesumnjivo je jedan od najvažnijih arhitektonskih spomenika zdravstvene kulture u Hrvatskoj. Naziv je dobio po svetome Lazaru, zaštitniku oboljelih. Impresivan je to kompleks izgrađen početkom 17. stoljeća, sastavljen od deset dvorana, tzv. lađa, između kojih se nalazi pet unutarnjih dvorišta, tzv. badžafera, s dvjema kućicama na kat

na ulazu i na kraju lazareta nazvanih "kapetanija" i "janjičarski han". Kompleks je omeđen visokim zidom i vratima s morske i kopnene strane. Danas je u cijelosti obnovljen i kulturno je središte Dubrovnika, no kroz povijest njegova je namjena bila potpuno drugačija.

Početak gradnje povijesnoga kompleksa

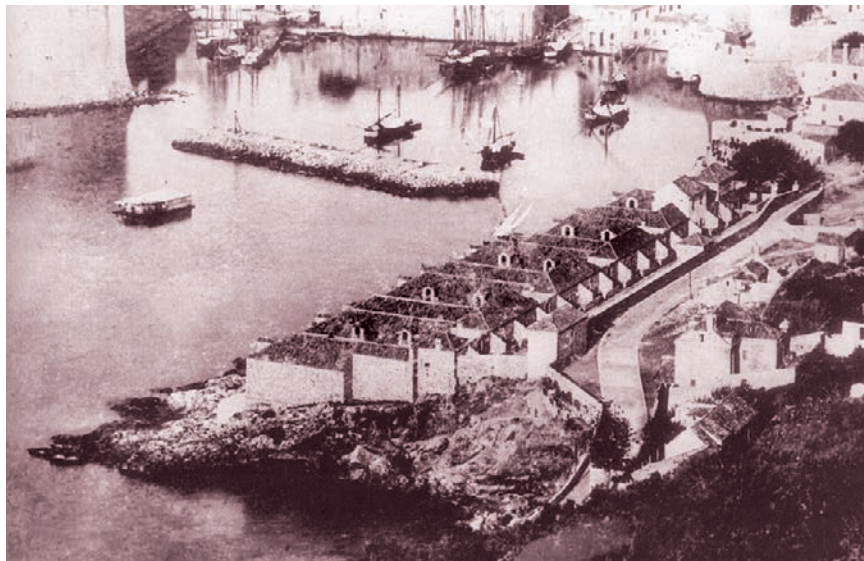
Sredinom 14. stoljeća pandemija kuge poharala je europski kontinent. U to je

vrijeme Dubrovnik svoj izniman gospodarski i kulturni napredak temeljio na kopnenoj i morskoj trgovini te je bio odredište mnogobrojnih putnika i robe.

Kako bi se spriječio prijenos smrtonosne bolesti, upravo je u Dubrovniku donesena prva odluka o utemeljenju karantene u povijesti europskoga zdravstva. Lazareti su izgrađeni kao jedna od preventivnih zdravstvenih mjera zaštite stanovnika u Dubrovačkoj Republici. Budući da je ta važna luka primala putnike iz svih krajeva svijeta, Veliko vijeće Dubrovačke Republike je 27. srpnja 1377. donijelo odluku kojom je prvi put u svijetu uvedena karantena kao mjera zaštite od unošenja i širenja zaraznih bolesti, ponajprije kuge. Ta je odluka objavljena u tzv. Zelenoj knjizi pod naslovom "Tko dolazi iz okuženih krajeva, neka ne stupi u Dubrovnik ni na njegovo područje" (prevedeno s latinskoga jezika). U odluci je propisano to da ni

Pogled na Lazarete i stragu gradsku jezgru Dubrovnika

Karantenski sklop lazareta u 17. stoljeću

Poprečni presjek povijesnog kompleksa Lazareta

domaći ljudi, ni stranci koji stižu iz kužnih krajeva ne mogu ući u grad ako prethodno ne borave 30 dana na otocima Mrkanu, Bobari i Supetru pored Cavtata. Zbog udaljenosti, ali i iz strateških razloga, karantena je premještena bliže Dubrovniku, a početkom 15. stoljeća izgrađen je lazaret na Dančama. Dobra organizacija toga lazareta omogućila je potpuno ukidanje karantene na otocima pokraj Cavtata. Zbog velikoga porasta opsega dubrovačke trgovine u 16. stoljeću kapacitet lazareta na Dančama postao je premalen, pa je dubrovačka vlada 1534. odlučila sagraditi veću karantensku građevinu na otoku Lokrumu, koja iz strateških razloga nikada nije dovršena. Nakon toga problem karantene još dugo nije bio riješen. Krajem 16. stoljeća razmišljalo se o izgradnji lazareta na Pločama, no radovi na provedbi toga projekta započeli su tek 1627. i trajali do 1647. godine. Sklop Lazareta sastojao se od pet istovjetno organiziranih odjela, među kojima su tri istočna nešto duža

od zapadnih. Svaki odjel bio je raščlanjen na tri dijela: dvije izdužene pravokutne lađe otvorene su nizom lučnih otvora na središnje dvorište. Iz dvorišta se veliko kameno stubište uspinje do glavne, uz-

dužne interne komunikacije, uz koju se s južne strane pruža niz manjih zgrada, a sa sjeverne ga zatvara visoki ogradni zid. Premještanje lazareta na Ploče označilo je prerastanje te ustanove iz okvira pomorskoga saniteta u sanitarni kordon prema kopnu. Trajanje karantene produženo je s trideset dana na četrdeset, a zdravstveni radnici, tzv. kacamorti, nadzirali su provođenje i poštivanje odredbi o karanteni.

Karantena (lazareti) u starome Dubrovniku bila je ponajprije institucija, a ne građevina, premda je sklop zgrada na Pločama danas postao njezin sinonim. Lazareti su bili u nadležnosti Zdravstvenoga magistrata sastavljenog od petorice vlastelina (tal. *Officiali alla Sanità*) koji su propisivali praktične mjere protiv širenja zaraznih bolesti. Upravljanje Lazaretima bilo je povjerenjeno kapetanu Lazareta i njegovu zamjeniku, koji su za trajanja mandata ondje morali stanovati zajedno s pomoćnim osobljem. S obzirom na iznimnu gospodarsku i stratešku važnost Lazareta za Dubrovnik, sklop je tijekom Dubrovačke Republike bio dobro i redovito održavan državnim sredstvima, a posljednji veći građevinski zahvat na njemu izveden je 1784. Lazareti su, uz kratkotrajni prekid tijekom francuske okupacije, zadržali funkciju i za austrijske vlasti, a prema arhivskim spisima, čini se da su ukinuti oko 1872. godine.

Pogled na dvorište između dva lazareta (foto: Grgo Jelavić)

Nakon toga dugo su bili prepušteni propadanju te su se između dvaju svjetskih ratova čak bila pojavila mišljenja da taj kompleks treba srušiti i na tome mjestu izgraditi hotel. Na kraju je ipak prepoznata povijesna i arhitektonska vrijednost Lazareta i oni su sačuvani te su obnavljani postupno pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća.

Novo kulturno središte Dubrovnika

Danas je prostor, gotovo spontano, pronašao možda ponajbolju namjenu i korisnike, a to su neprofitne kulturne udruge. U posljednjih su pet godina Lazareti u cijelosti obnovljeni uz ulaganja i potporu iz EU-ovih programa, a sada su na putu da postanu istinsko kulturno središte Dubrovnika. Većina lađa u Lazaretima obnovljena je 2014., dok su u međuvremenu, do sredine 2019., obnovljene preostale tri lađe, i to u sklopu EU projekta "Lazareti – kreativna četvrt Dubrovnika".

Sporazum o dodjeli bespovratnih sredstava za projekt potpisan je u srpnju 2017. između Grada Dubrovnika, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije i Središnje agencije za financiranje i provedbu projekata Europske unije, dok je ugovor za izvođenje radova na obnovi osme, devete i desete lađe između Zavoda za obnovu Dubrovnika i zajednice ponuditelja koju čine tvrtke *Alfa plan građenje d.o.o.*, *Građevinar Quelin d.d.* i *Con-Teh d.o.o.* potpisan u travnju 2018.

Iako je službeno nositelj projekta Grad Dubrovnik, u njegovoj provedbi sudjeluje još 10 partnera: Zavod za obnovu Dubrovnika, Razvojna agencija grada Dubrovnika DURA, Turistička zajednica grada Dubrovnika, Folklorni ansambl *Lindó*, Studentski teatar *Lero*, Art radionica *Lazareti*, Udruga DEŠA – Dubrovnik, *DEŠA PRO d.o.o.*, Dubrovačka ART udruga bez granica i *Obrt Artur Sebastian Design*.

Ukupni prihvatljivi troškovi određeni su na najviše 30.944.625,74 kune, od čega Europska unija kroz Europski fond za regionalni razvoj sufinancira 25.995.571 kunu. Upravo je obnova preostalih lađa bila financijski najzastupljenija te logistički i tehnički najzahtjevnija aktivnost. Dobivenim sredstvima obnovljene su osma, deveta i deseta lađa kompleksa Lazareti te dvorišta između njih. Manji dio sredstava uložen je u dodatno opremanje svih deset lađa novoga kulturnog centra.

Glavni je cilj toga projekta bio unaprijediti upravljanje kulturnom baštinom, doprinijeti održivome razvoju na lokalnoj i regionalnoj razini kroz valorizaciju objekata kulturne baštine te proširiti kulturno-turističke sadržaje vezane uz kulturnu baštinu grada Dubrovnika. Zahvaljujući obnovi i opremanju kulturno-spomeničkoga kompleksa Lazareti, njegovu stavljanju u kulturno-turističku funkciju te povezivanju s ostalim kulturnim dobrima, Grad

Detalj obnove

Pogled na gradilište

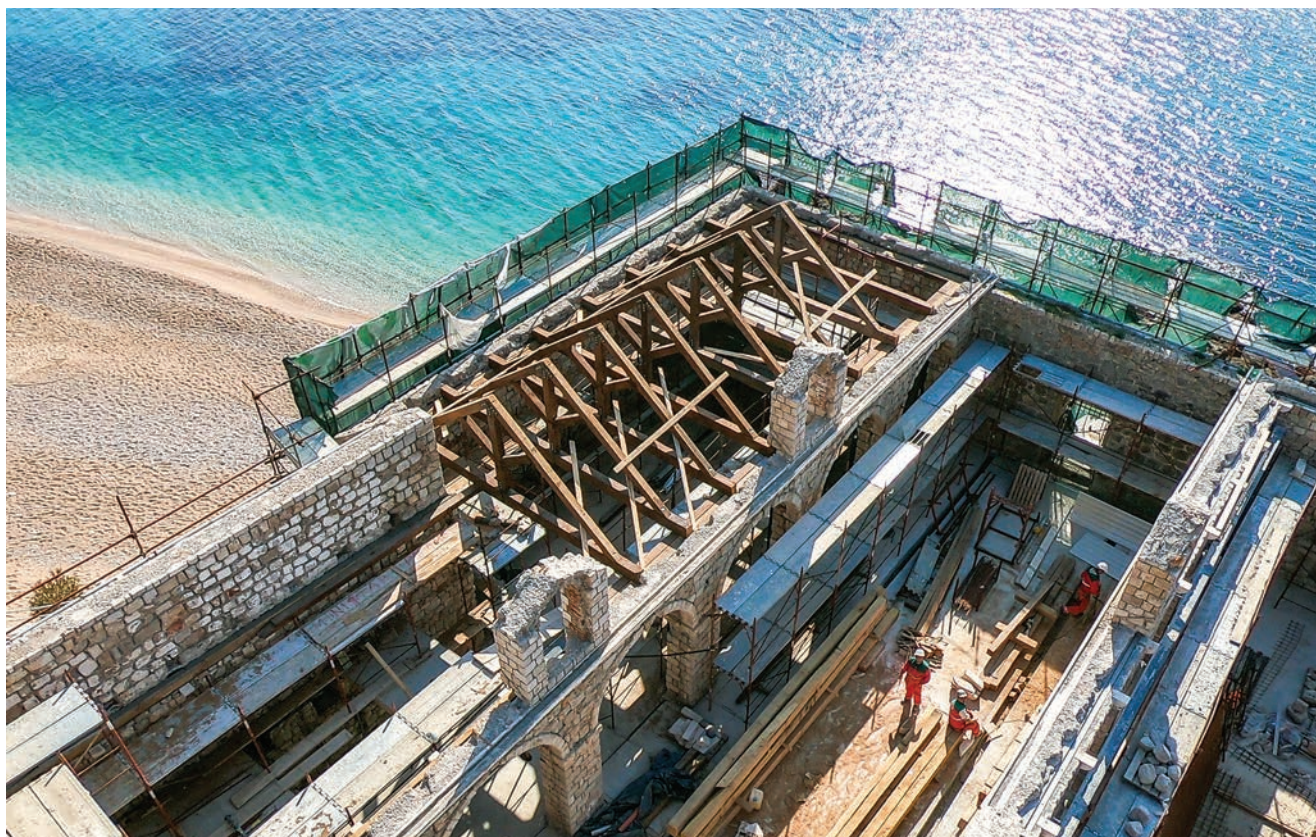
Dubrovnik želi postati prepoznatljivo kulturno-povijesno odredište tijekom cijele godine, čime bi se trebali stvoriti temelji za provedbu integriranoga razvojnog programa cijeloga turističkog odredišta. Projekt je osmišljen kroz jedanaest kom-

ponenti, a njime su obnovljene tri lađe spomeničkoga kompleksa te je nabavljena oprema potrebna za izvođenje kulturno-turističkih programa zanimljivih lokalnome stanovništvu i turistima. Kroz projekt su u vanjsku rasvjetu implemen-

tirani obnovljivi izvori energije, instalirane tri pametne klupe, a postojeća rasvjetna tijela zamijenjena su LED rasvjetom.

Radovi na tri preostale lađe obuhvatili su građevinsko-obrtničke radove te radove na postavljanju hidroizolacija, termoizolacija i elektroizolacija.

Na sve tri lađe izvedena je nova toplinska izolacija, a krov je pokriven kupa kanalicama. Istodobno su fugirani zidovi, izrađene aluminijske stijene te pregrađeni prostori. Na osmoj i devetoj lađi izvedene su međukatne spregnute konstrukcije te je izrađena i postavljena nova krovna konstrukcija. Tijekom radova došlo se do novih arheoloških otkrića koja su bila uzrok privremenoga zastoja u građevinskim radovima kako bi se provela sva potrebna istraživanja i obavilo propisno dokumentiranje gradnje. To nije znatno utjecalo na planiranu dinamiku pa su svi radovi završeni 31. svibnja 2019., a uporabna dozvola dobivena je polovinom srpnja 2019., nakon čega je organizirano svečano otvaranje Lazareta za javnost.

Obnova krovišta

Postavljanje toplinske izolacije

Svečano otvaranje dubrovačkih Lazareta

U sklopu završne konferencije projekta "Lazareti – kreativna četvrt Dubrovnika", održanoj 28. srpnja 2019., bilo je organizirano svečano otvorenje obnovljenoga povijesnog kompleksa. Na svečanosti su bili Andrej Plenković, predsjednik Vlade RH, Nina Obuljen-Koržinek, ministrica kulture, i Marko Pavić, ministar regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Predsjednik Vlade Plenković tom je prilikom istaknuo to kako će obnovljeni Lazareti upotpuniti kreativni dio ukupne bogate kulturne ponude Dubrovnika, ali i dati novu dimenziju brojnim udrugama koje djeluju u izvrsno opremljenim prostorima. Izrazio je zadovoljstvo time

Pogled na obnovljeni amfiteatar (foto: Grgo Jelavić)

Pogled na izložbeni prostor u Lazaretima (foto: Grgo Jelavić)

što je projekt sufinanciran sredstvima Europske unije. Povlačenje europskih sredstava bio je neophodan korak za Dubrovnik jer EU daje dodatnu vrijednost obnovi i promidžbi kulturne baštine. Ministrica Obuljen-Koržinek istaknula je to kako Dubrovnik potvrđuje to da Grad uz pomoć Vlade ima snagu obnoviti takve reprezentativne baštinske prostore i staviti ih u funkciju ponajprije svojih građana te to kako su udruge koje će se smjestiti u Lazaretima ključne za kulturni život grada tijekom cijele godine.

Otvaranje Lazareta naizgled je mali korak za Dubrovnik, ali je vrlo važan i pun simbolike. Obnovljeni kompleks Lazareta sa svim dodatnim programima i sadržajima doprinijet će obogaćivanju

kulturne ponude Dubrovnika namijenjene građanima i posjetiteljima.

Projekt je prilagođen potrebama svih ljudi, o vođenju osoba s invaliditetom educirani su i turistički vodiči, a dovršena je i izrada maketa Lazareta koja će slijepim osobama omogućiti da dožive kulturnu baštinu.

Projektini je tim educiran o upravljanju kulturnim dobrima, što će omogućiti kvalitetno upravljanje te financijsku i sadržajnu održivost projekta.

U sklopu projekta instalirane su i tzv. pametne klupe

Obnova povijesnoga kompleksa u Orlandovoj godini

Na kraju konferencije najavljene su nove investicije u Dubrovniku. Obnovit će se dva ljetnikovca i stari zatvor u povijesnoj jezgri Staroga grada, a u pripremi je i izrada dokumentacije za novo programsko razdoblje kako bi se projekti mogli sufinancirati EU-ovim sredstvima. Mato Franković, gradonačelnik Dubrovnika, u završnom je govoru spomenuo to kako se 2019. obilježava kao godina kulture, kao godina brojnih obljetnica, pa se konačno može reći to kako su nakon stoljeća obnavljanja i prenamjena Lazareti napokon završeni. Tom je prigodom najavio nastavak radova na najpoznatijemu dubrovačkom spomeniku na Stradunu, zbog kojega je 2019. u Dubrovniku prozvana Orlandovom godinom. Naime, ove godine slavi se šestota obljetnica postavljanja Orlandova stupa, koji je podignut 1419. kao simbol slobode i državne neovisnosti pa mu je Dubrovačka Republika darovala središnje mjesto u svojem javnom životu.

Tijekom punih šest stoljeća postojanja Orlandov stup doživio je mnoga oštećenja i brojne popravke: od pada 1852. do velikih restauratorskih intervencija 1878., 1950. i 1951. te zadnje koja je trajala između 2003. i 2007. Stup je u

jako lošem stanju i ima znatne strukturne pukotine. Na zahtjev Ministarstva

kulture RH Zavod za obnovu Dubrovnika predao je svu dokumentaciju potrebnu za obnovu Orlandova stupa Hrvatskom restauratorskom zavodu. Zavod za obnovu je krajem 2018. ugovorio postavljanje zaštitne skele oko Orlandova stupa, koja je postavljena u siječnju 2019., a bit će uklonjena nakon dvije godine, jer je u tome roku planirano praćenje kojeg će provoditi Hrvatski restauratorski zavod. Rezultati ispitivanja će Restauratorskome zavodu, Zavodu za obnovu Dubrovnika i Gradu Dubrovniku dati podatke o strukturnim i drugim oštećenjima kako bi se počelo s njegovom konačnom obnovom.

Izvori:

- <https://lazaretihub.com/hr/o-projektu>
- <https://hrcak.srce.hr/113244>
- https://zod.hr/get/objekti_aktualni/53619/lazareti.html

Obnova posljednje tri lađe Lazareta

Pogled na Dubrovačke Lazarete